

Oral Rehidratasyon ve Sağlık Eğitimi Konusunda Bir Sergi Üzerine

Int. Dr. Rasim ARIKAN
Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Dönem VI

İshal ülkemizde, diğer gelişmekte olan ülkelerde de olduğu gibi, 0-4 yaş çocuklarının ölüm nedenleri arasında ikinci sırada gelmektedir. Türkiye'de bebek ölümlerinin % 16'sı (yılda 30.000 bebek) ishal nedeniyle. İshal gelişmiş ülkelerin çocuklarında ender görülen, görülse de öldürmeyen bir semptomdur. Gelişmekte olan ülkelerdeki çocuklar ise yılda ortalama 3-4 kez ishal olmaktadır.

Çocukluk çağı ishallerine zemin hazırlayan etkenlerin başlıcaları hijyen kurallarına uyulmaması, çevre sağlığı hizmetlerinin yetersizliği, malnutrisyon, sosyoekonomik düzeyin düşüklüğü, sağlık eğitiminin yetersizliği ve kültürel etmenlerdir. Bunları düzeltmek uzun süreli ve pahalı çalışmalarını gerektirmektedir.

Çocukluk çağı ishallerinin % 91.7'sinde patojen bakteri ürememektedir. Yani ishallerin büyük çoğunluğu viruslar, parazitler ve yanlış beslenme nedeniyle oluşmaktadır. İshalli çocuklar, dışkılarında kan ve lökosit bulunmadığı sürece antibiyotik tedavisine gereksinim göstermeksizin yaklaşık bir hafta içinde kendiliğinden iyileşmektedir.

İshalde ölüm genellikle en önemli komplikasyonu olan dehidrasyondan olmaktadır. Bu nedenle ishalle gelen çocuğun birkaç günlük hastalık devresini dehidrasyon ve asidoza girmeden atlattırmasını sağlamak ve beslenmesini düzeltmek gerekir.

Buğün, çocukluk çağı ishallerinin neden olduğu dehidrasyonu önlemek ve düzeltmek için çok etkili, ucuz ve uygulaması kolay bir yöntemimiz vardır: Oral rehidratasyon tedavisi (ORT). Oral rehidratasyon tedavisi, 3000 yıllık bir geçmişi olmasına karşın ancak bu yüzyılda batı tıbbına girmiş ve özellikle de son yirmi yıldır yaygın olarak kullanılmaya başlamıştır. Çalışmalar oral rehidratasyon tedavisinin ishal nedeniyle olan ölümleri % 84 oranında önleyebildiğini göstermiştir.

Lancet dergisinin "bu yüzyılın en önemli tıbbi gelişmesi" olarak söz ettiği oral rehidratasyon tedavisinin özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

- 1- İshaldeki su ve elektrolit açığına düzeltir.
- 2- Her yaş grubunda uygulanabilir.
- 3- Uygulama kolaylığı nedeniyle tedaviye başlamada gecikmenin sakıncalarını önler.
- 4- İntravenöz tedavinin aksine, her yerde ve herkes tarafından güvenle uygulanabilir.
- 5- Ağır dehidrasyon dışında tüm vakalarda intravenöz tedavi kadar etkilidir.

Türkiye'de bebek ölümlerinin %16'sı (yılda 30.000 bebek) ishal nedeniyledir. İshal gelişmiş ülkelerin çocuklarında ender görülen, görülse de öldürmeyen bir semptomdur.

6- İntravenöz tedaviye göre çok daha ucuzdur.

7- İntravenöz tedavi komplikasyonları (Sepsis, hepatit, projenik reaksiyonlar, vb.) görülmez.

Bu tedavi yönteminin başarısı, üstünlüğü uzmanlarca titiz bir biçimde yapılması değil, herkes tarafından, her zaman ve her yerde çekinmeden uygulanabilmesidir.

Oral rehidratasyon tedavisinin yaygınlaştırılmasında en önemli görev temel sağlık hizmetlerinde görevli hekimlere düşmektedir. Çünkü onlar, hizmet bölgesindeki halkla doğrudan ilişkide olan ocak personelinin yöneticisi ve eğitimcisidirler. Doğal olarak, her yeni bilgi ve beceri bu ekibe hekim tarafından verilecektir.

Bu nedenle, hekimler eğitimlerinden sorumlu oldukları personele oral rehidratasyon tedavisini iyice kavratıp öğretmelidirler. Kendileri de evde ishal tedavisini bütün hastalarına her fırsatta anlatmanın ve göstermenin yollarını aramalıdır.

Bir beceriyi kazandırabilmek için onu, alabildiğince çok anlatmak, uygulamak ve uygulatmak gereklidir. Bunun için gebe ve çocuk izlemlerinde, aşılama sırasında, çevre sağlığı çalışmalarında, polikliniklerde ishali ağzından tedavisi görsel ve işitsel bütün olanaklar da kullanılarak anlatılmalı ve gösterilmelidir.

Tüm bu çalışmalar sırasında halka, onların katılımına ne denli çok gereksinimimiz olduğu duyurulmalıdır. Çünkü çocuğunun sağlığı için etkin olarak çalışan, bunun için takdir edilen ve işbirliğine çağrılan bir anne ya da baba, çevresinde sağlıkla ilgili bütün olaylara karşı daha duyarlı olacak ve daha fazla sorumluluk duyacaktır.

Unicef bütün dünyada bir çocuk sağlığı devriminden söz etmektedir. Unicef Genel Direktörü James P. Grant "The State of the World's Children 1985" adlı kitabında şöyle demektedir :

"Çocuk yaşamı ve gelişimi ile ilgili devrim, eğer önümüzdeki on yıl içinde başarıya ulaşacaksa, bu...sıradan insanlar tarafından başarılabilecektir. Çünkü eldeki bilgiler, yoksul toplumlardaki anne babalara kendilerinin ve çocuklarının sağlıklarını bütçelerine uygun, pratik,... yöntemlerle düzeltme olanağını vermektedir. Bu da insanlarla başlayan, tıbbın mistik havasını ortadan kaldıran... ve okul öğretmeninin olduğu kadar gönüllülerin, din liderlerini, su mühendislerinin, kitle iletişim araçlarının ve sıradan insanlarla, resmi sağlık görevlilerinin ilgi alanı olan temel sağlık hizmetleridir. ...Sağlık eğitimi kampanyaları, eğer çoğun-

luğa hizmet götürmeyi amaçlıyorsa, insanların kendi kendilerine gerçekleştirebilecekleri ve en düşük maliyetle en büyük etkiyi yapabilecek çalışmalar üzerinde yoğunlaşmalıdır.

...İnsanlar ne kadar çok şey bilirlerse, sağlık hizmetlerinden de o kadar çok şey beklerler. Aynı zamanda kendi sağlık sorunlarının daha büyük bir bölümünü kendi kendilerine çözebilirler. Sağlık konusundaki gereksinimlerini daha iyi değerlendirebilirler. Sağlık hizmetlerinin uygunluğunu daha iyi ölçebilirler. Diğer bir deyişle, sağlık eğitimi, toplum katılımını tam anlamıyla sağlayacak bir önlemdir.

... Bu sürecin hem neden hem de sonucu olarak, kişilerin neyin normal ve neyin kabul edilebilir olduğu konusundaki düşünceleri de değişime uğrayabilir. Çocuk yaşamı ve sağlığı ile ilgili devrimden söz ederken, toplumların değişim için olgunlaştırılması ve kötü sağlık koşullarının ve çocuklar arasındaki yüksek ölüm oranının kaçınılmaz bir alınyazısı olduğu inancının yanlış olduğunun kabul ettirilmesinden söz edilmektedir.

... Önümüzdeki yıllarda, her gün 10 bin çocuğun anne babasının evdeki malzemeleri kullanarak önleyebileceği bir hastalıktan (ishalden) ölmesi normal sayılmayacaktır."

İşte bu görüşlerden yola çıkarak ben ve arkadaşım İnt. Dr. Gür AKANSEL bir sergi düzenlemeyi düşündük. Kısa bir süre sonra yurdun dört bir yanına dağılacak tıp fakültesi öğrencisi arkadaşlarımıza oral rehidratasyon tedavisini ve bunun eğitiminde yararlanılabilecek kitap ve görsel materyalleri 10-19 Haziran 1985 tarihleri arasında Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi M girişindeki salonda sergiledik. Bu çabamız ileride bir bebeğin bile yaşamının kurtarılmasını sağlayacaksa ne mutlu bizlere ...

KAYNAKLAR :

1. Kapıl, I.: "Policy background paper for the Turkish CSDR project" Unicef PHC and CSDP preparatory papers. Paper No: 7. June, 1984.
2. Egemen, A.: "A report on control of diarrhoeal diseases in Turkey" Unicef PHC and CSDR preparatory papers. Paper No: 4. June, 1984.
3. Grant, J.P.: "Dünya çocuklarının durumu 1985" Unicef yayını.